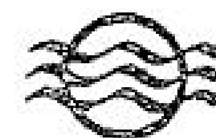
SERIA

Pedagogii alternative

COPERTA: HORIA MARINESCU

ISBN 973-9082-06-8

MARIA MONTESSORI

COPILUL

fiinţă divină
dar neînţeleasă

(PENTRU PĂRINŢI ŞI EDUCATORI)

TRADUCERE ŞI PRELUCRARE DE
ILIE ŞULEA-FIRU

CEDC
1991

Ediţie revăzută după broşura "COPILUL" imprimată de traducător în 1933, la tipografia "Cartea Românească".

PREFAŢĂ

la ediţia din 1991

În ianuarie 1931, am avut şansa de a o cunoaşte pe marea educatoare italiană Dr. MARIA MONTESSORI.

Eram în al doilea an de activitate ca profesor în învăţămîntul secundar, cînd, la recomandarea fostului meu profesor de pedagogie Ion A. Rădulescu Pogoneanu, am fost trimis în străinătate pentru studii de specialitate. Misiunea mea era să studiez valoarea ştiinţifică şi eventual posibilitatea aplicării "metodei Montessori" în învăţămîntul secundar.

În acest scop, am audiat cursul internaţional Montessori, pe care Dr. Maria Montessori l-a ţinut la Roma, din ianuarie pînă în iunie 1931 şi am luat parte la toate lucrările practice privind aplicarea acestei metode în "Casa dei Bambini", cum se numea şi se numeşte şcoala

Montessori pentru copii de vîrstă preşcolară (Casa Copiilor), precum şi în şcolile elementare Montessori.

Cu acest prilej, am devenit un adept convins al acestei metode, care, deşi poartă numele "Montessori", nu este o metodă ***a ei****, ci, aşa cum ţinea Maria Montessori să precizeze, este* ***metoda ştiinţei*** *(observarea şi experimentul ştiinţific)* ***aplicată*** *de ea în domeniul educaţiei în familie şi în şcoală.*

Din iulie 1931, reîntors în ţară, am rămas în corespondenţă atît cu Maria cît şi cu Mario Montessori, fiul ei, pînă la moartea lor; corespondenţă întreruptă după lăsarea "cortinei de fier", dar reluată după 1970, cînd, din iniţiativa UNESCO, s-a organizat, şi în ţara noastră, în decembrie 1970, un "simpozion naţional Montessori" cu tema generală "Contribuţia Mariei Montessori la constituirea ştiinţei educaţiei".

La sfîrşitul cursului internaţional Montessori de la Roma, din 1931, Maria Montessori şi Mario Montessori mi-au încredinţat cîteva conferinţe şi lecţii de la cursuri ale Mariei Montessori, spre a le prezenta în formă de capitole ale unei broşuri, care să se tipărească în România, aşa cum am arătat în nota ediţiei din 1933 a broşurii cu titlul "Copilul":

"Studiile ce urmează sînt cîteva conferinţe ţinute de Maria Montessori pe care le-am prelucrat şi coordonat împreună cu autoarea şi le-am tradus apoi în româneşte după manuscrisul italian, cu scopul de a folosi la întărirea şi răspîndirea mişcării pentru apărarea copilului. Aceasta a fost intenţia autoarei la alcătuirea acestei broşuri. Studiile de faţă apar astfel întîi în ***limba română****; în curînd vor apare şi în italiană şi în alte limbi".*

Din păcate, expresia "în curînd" s-a dovedit a fi prea optimistă. În anul următor, 1934, după congresul internaţional Montessori prezidat de Maria Montessori, a început persecuţia împotriva ei în Italia datorită sensului profund umanitar, nediscriminatoriu şi pacifist al concepţiei şi activităţii sale. Şcolile Montessori au fost închise şi orice activitate montessoriană interzisă, ca şi în Germania, unde cărţile ei au fost, în acea perioadă, arse. În aceste condiţii, a început exilul involuntar, al Mariei Montessori, mai întîi în ţări libere din Apus, apoi în India, pînă la sfîrşitul celui de al doilea război mondial, cînd Maria Montessori şi fiul ei – care a însoţit-o pretutindeni în peregrinările prin lume – s-au întors în Europa, stabilindu-se definitiv în Olanda, la Amsterdam.

În aceste condiţii, "Copilul" – din româneşte în 1933 – a apărut abia peste trei ani, în 1936, în ediţii mult amplificate, cu acelaşi titlu în franceză: ***L'Enfant****, în engleză:* ***The Secret Of Childhood****, apoi în alte multe limbi. În italiană a apărut abia în 1938, cu titlul* ***"Il segreto dell'Infanzia"****, dar nu în Italia, din cauzele amintite, ci în Elveţia. Tot în 1938, ediţia amplificată a apărut şi în limba română cu titlul "Taina copilăriei".*

În mod curent, cînd se reeditează o traducere, se face după ultima ediţie în limba originală. Dacă reedităm acum "Copilul" după prima ediţie (revăzută, desigur), o facem, printre alte motive, pentru că ediţia primă a

acestei scrieri, care s-a întîmplat să fie în limba română și să apară la București, a fost apreciată mult de Maria Montessori și de continuatorul operei sale, Mario M. Montessori, ca fiind o prezentare foarte concentrată a esenței pedagogiei montessoriene: educația ca ajutor științific al procesului natural al formării omului – proces care se desfășoară după legile obiective ale antropogenezei și nu după norme stabilite arbitrar de diverși filozofi, pedagogi etc.

Dar motivul principal al reeditării acestei lucrări este convingerea că ea poate fi de folos părinților și educatorilor din țara noastră, mai ales astăzi, cînd "totul trebuie luat de la început" și în domeniul educației.

București, august 1991 — *Ilie Șulea-Firu*

NOUL NĂSCUT

Mulți cred că școala cea mai de dorit pentru copii ar fi aceea care ar copia familia și în care învățătoarea s-ar purta ca o mamă (spre ex. "l'école maternelle" franceză). Nu sîntem de această părere. Nu există pe lume nici un loc care s-ar putea reproduce spre fericirea copilului. Copilul este un necunoscut, atît în școală, cît și în familie.

Aceasta este problema ce se ridică în fața noastră. Și trebuie să alungăm din ochii noștri o anumită ceață de prejudecăți și de ignoranță, cu atît mai orbitoare, cu cît ne credem mai învățați, ca să putem vedea ce trebuie să facem pentru copil.

Un poet[1] ar putea scrie despre copil așa: (de fapt nu e poveste, nici poezie; este numai o descriere: preludiul vieții copilului, neînțeles încă de la nașterea sa).

"Mi s-a povestit despre un om care a trăit în întunericul cel mai de nepătruns, ochii lui nu au văzut vreodată nici cea mai slabă rază de lumină, ca în adîncimile unui abis."

"Mi s-a vorbit despre un om care a trăit în tăcere: nici

---

[1] Autoarea obișnuia să introducă în conferințele, cursurile și publicațiile sale, într-un context strict științific, fraze în stil poetic, ceea ce a făcut pe mulți critici ai săi să îi reproșeze că nu respectă forma de exprimare strict științifică (n. t.).

un zgomot n-a ajuns vreodată pînă la urechea lui."

"Am auzit vorbindu-se despre un om care a trăit realmente numai în apă, o apă de o stranie încropeală; și care dintr-odată s-a trezit printre ghețuri."

"Și a desfăcut plămîni care nu au respirat niciodată... (ar fi ușoare și cele mai grozave chinuri dacă le-am compara cu ale lui... dar a învins)."

"Aerul i-a umplut dintr-odată plămînii strînși de la început; și atunci omul a strigat!"

"Și s-a auzit atunci pe pămînt un strigăt cutremurător care n-a mai fost auzit, ieșind dintr-un gîtlej, ce atunci vibra pentru întîia oară."

Era omul care se odihnise.

Ar putea cineva să-și închipuie acest repaos absolut? Un repaos în care o ființă omenească nu-și dă osteneala nici să mănînce, căci alții mănîncă pentru ea; și stă în părăsirea tuturor fibrelor sale, căci alte țesuturi îi asigură căldura de care are nevoie spre a trăi; nici măcar țesuturile cele mai intime nu lucrează pentru a se apăra de veninuri și bacterii pentru că alte țesuturi lucrează pentru ea și oxigenul îi este dăruit fără a respira, printr- un privilegiu unic între cei vii.

Singura muncă a noului născut este aceea a inimii, care a bătut înainte ca el să fi fost; da, în timp ce el nu exista, bătea totuși inima lui, și încă întru-un ritm îndoit de cum bate altă inimă. Și acum... este el cel care înaintează și ia asupra sa toată munca: rănit de lumină și de sunete; obosit pînă în cele mai adînci fibre ale ființei sale, scoțînd marele strigăt:

"DE CE M-AI PĂRĂSIT?"

Și atunci, pentru întîia oară omul unește în sine pe Cristos care moare și pe Cristos care se înalță.

Astăzi, cînd într-o casă se naște un copil, de cine se preocupă lumea? De mamă. Se zice că mama a suferit; dar copilul n-a suferit, oare? Se zice că mama are nevoie de îngrijiri; dar copilul nu are nevoie de îngrijiri?

Dacă ne-am întreba ce este civilizația și am cugeta puțin, am vedea că ea este un ajutor progresiv în a face tot mai ușoară adaptarea omului la mediul în care trăiește.

Ei bine, cine face o schimbare de mediu mai bruscă și mai radicală decît un copil care se naște? Atunci ar trebui să existe în istoria civilizației omenești o pagină înaintea tuturora, în care să se arate ce face omul civilizat spre a ajuta pe cel ce se naște să se adapteze mai ușor la mediul acesta nou și atît de deosebit. Și se va vedea, că nu există nimic scris în această privință. Prima pagină a istoriei civilizației omenești este o pagină albă. Toți vor zice, de bună seamă, că ne ocupăm mult de copilul ce se naște. Da, însă cum? Rudele și prietenii exclamă cu mare bucurie: "Avem un copil frumos; avem un fecior!" Bucuria lor este totul. Copilul este un obiect de plăcere pentru ei, este realizarea unei speranțe: adultul are un fiu! Iată ideea; iată sentimentul! Și aceasta se cheamă dragoste pentru copilul ce s-a născut în familia ce îl dorea.

Tatăl poate va dori să-i vadă ochișorii; îi deschide, ca să vadă ce culoare au pupilele ce-l vor privi odată.

În acest timp, toți se întrec a face liniște și întuneric în

jurul mamei, care a suferit şi este obosită; dar copilul nu este obosit? Cine se gîndeşte să facă linişte şi întuneric în jurul lui, ca să se poată obişnui încetul cu încetul la noul mediu? Noul născut este luat în mîini, pielea sa delicată este rănită de mîini aspre. De fapt, nimeni nu îndrăzneşte să îl atingă, pentru că este atît de fraged; rudele şi mama îl privesc cu îngrijorare, încredinţîndu-l unor "experte". Există mîini experte[1], şi toţi se liniştesc, nu simt nevoia de a apăra acest corp micuţ care nu a fost niciodată atins de cineva. În schimb pisicile, cîinii, păsările sînt extrem de geloase: nimeni nu ar putea, nu să atingă, dar nici să privească de aproape pe micuţii lor. Atunci această pagină nu este numai o pagină albă, ci este o lacună în natură.

Se zice: "Dar ce să facem? Cineva tot trebuie să atingă copilul odată!" Da, însă acele mîini trebuie să fi învăţat să atingă o fiinţă delicată, căci sînt mîini grosolane, mîini aspre, care nu ştiu să prindă decît pentru a nu lăsa să cadă. Noul născut este îmbrăcat, sau chiar înfăşat; ceea ce linişteşte familia este existenţa unor mîini experte, care au îndemînarea de a îmbrăca un copil. Şi el, care de la origine era liber în toate mişcările corpului său, este

[1] Astăzi există maternităţi "Montessori" ("Centri di nascita Montessori") şi asociaţii naţionale şi internaţionale pentru educaţia părinţilor, medicilor şi asistentelor infantile în vederea unei "primiri" a noului născut după indicaţiile Dr. Maria Montessori, avînd ca deviză "de calitatea primirii noului născut depinde în parte calitatea vieţii lui viitoare".

acum imobilizat cu sila.

De ce trebuie să muncească atîta un infirmier spre a învăţa să mişte un rănit, spre a şti să pună cu delicateţe o unsoare sau un bandaj, de ce se oboseşte în studierea unei tehnici atît de grele spre a trata un om care suferă, cînd acel om este un adult? Şi de ce nu se face aceasta şi pentru copil? Dacă s-ar îmbolnăvi tatăl, stăpînul casei, şi ar sta în pat cu un os rupt, toţi s-ar strînge în jurul lui, tremurînd, avînd grijă să nu-l facă să sufere, să-l atingă cu delicateţe, şi mîna abilă ar fi atunci aceea care l-ar atinge astfel încît să nu-l doară.

Pentru copil însă, e abilă orice mînă; medicul îl atinge, îl prinde, îl prinde grosolan; şi cum copilul atunci plînge, se zice că acesta este graiul copilului ce se naşte, el trebuie să plîngă, acesta este modul său de a vorbi şi în acelaşi timp de a respira. Se va zice, copilul este destul de robust ca să reziste şi să se adapteze; dar noi nu avem destulă rezistenţă pentru a ne adapta? De ce atunci încălzim soba iarna, ne punem sub picioare covoare, întrebuinţăm scaune moi şi ne îngrijim atîta ca să putem trăi mai uşor? Nu sîntem noi oare mai puternici ca un copil ce abia s-a născut? De ce nu putem trăi atunci singuri, părăsiţi într-o pădure? Nu sîntem noi cei tari? Şi ce să zicem atunci despre copilul ce abia se naşte că este de la natură puternic şi de aceea va rezista la toate? Cînd moare un om, moare natural: aşa e soarta lui; şi cu toate acestea ne ostenim atîta la căpătîiul unui om ce trage să moară! Deşi e ceva inevitabil, facem totul ca să sufere cît mai puţin posibil, înlăturînd cel mai mic lucru care l-ar

putea supăra. De ce nu ne gîndim tot aşa şi cînd e vorba de un copil?

Există deci un gol straniu, există o orbire în sufletul nostru şi în civilizaţia pe care am construit-o; ceva ce seamănă cu pata oarbă din fundul ochiului; este pata oarbă a vieţii.

Eu cred că se va organiza, şi încă în curînd, ca un prim început al noii vieţi infantile şi ca o necesitate absolută pentru a o începe, o îngrijire a noului născut. Cineva trebuie să fie specializat în a primi pe cel ce se naşte.

Trebuie să ne gîndim că nu există nici un studiu în această privinţă; există doicile, ce e drept, însă acestea învaţă numai a nu omorî copilul.

O îngrijire cu mult mai înţeleaptă decît aceea care se face azi va trebui să se dea copilului atunci cînd starea lui va fi înţeleasă mai bine.

A atinge un copil, va trebui să fie un lucru foarte delicat: nu-l putem mişca decît cu o extremă încetineală.

A-l îmbrăca nu e nevoie din primul moment, în prima lună. De fapt, în istoria îmbrăcăminţii pentru copii se găseşte o progresivă simplificare; astăzi ea s-a redus la foarte puţin; încă un pas, şi nu va mai rămîne nimic. Copilul trebuie să rămînă gol, aşa cum, dealtfel, a şi fost intuit în artele frumoase; trebuie să-l încălzim cu mediul ambiant, nu cu hainele, deoarece el nu are destulă căldură pentru a rezista la temperatură externă, iar îmbrăcămintea nu-l ajută prea mult. Aşa fac animalele care, deşi sînt acoperite cu păr, îşi încălzesc puii şi cu căldura corpului.

Femeile din America, desigur, îmi vor vorbi despre îngrijirile ce se dau la ei noului născut; cele din Germania vor zice că eu nu am studiat îngrijirile ce se dau copiilor în Germania şi Austria; eu le voi răspunde că le cunosc pe toate, pentru că le-am studiat la faţa locului, observîndu-le cu pasiune şi am găsit că lipseşte, o repet cu tărie, lipseşte conştiinţa şi pregătirea atît de necesară pentru a primi în mod demn pe omul ce se naşte; nu există nici o ţară în care copilul să fie înţeles.

E adevărat că se face tot ce se poate; dar ce este progresul, dacă nu a vedea ceea ce nu s-a văzut mai înainte, de a face ceea ce încă nu s-a făcut adăugînd lucruri noi la ceea ce se părea a fi complet?

Există un fel de instinct de apărare, care se naşte în sufletul nostru împotriva copilului, oricît l-am iubi de mult. Acest instinct ne domină încă din primul moment, alături de un alt instinct, de zgîrcenie pentru lucrurile ce le posedăm, chiar dacă acestea n-ar avea nici o valoare. Aşa, de exemplu, căutăm îndată să apărăm acea nenorocită de saltea, frămîntaţi mai mult de grija de a o păstra curată decît de bunăstarea copilului nostru.

Ce aţi pregătit pentru copilul pe care-l aşteptaţi să se nască, afară de hăinuţa ce-l va stînjeni? Am pregătit acea mizerabilă saltea şi am apărat-o. Şi din această clipă mergem veşnic aşa înainte: sufletul adultului e chinuit, în fiecare clipă de grijă: nu cumva să murdărească ceva copilul, să răstoarne vreun obiect, să ne împiedice de la treburile noastre!

Noi considerăm multe manifestări ale copilului drept

capricii şi avem grijă să le prevenim încă de la naştere. Faptul de a corecta copilul ne pare îndată a fi o datorie. Cînd avem un copil în casă, trebuie nu numai să alergăm, ca să salvăm lucrurile şi să ne izolăm ca să nu fim tulburaţi, ci trebuie să apărăm copilul de propriile lui capricii, să nu devină victima lor, să nu devină o persoană lipsită de educaţie; şi aceasta ni se pare o datorie morală faţă de copil. Există greşeli mari în înţelegerea copilului, care ne fac să considerăm capricii multe manifestări ale lui.

Există la copii un instinct care începe din primul an al vieţii şi care ajunge la o culme de dezvoltare către vîrsta de doi ani: este nevoia (pentru construirea minţii sale) de a vedea lucrurile totdeauna în acelaşi loc şi întrebuinţate după scopul pentru care sînt făcute. Dacă aceasta nu se întîmplă, şi cineva tulbură ordinea şi destinaţia obiectelor, copilul e contrariat, e rănit şi această schimbare a ordinii devine un obstacol pentru el. Atunci copilul încearcă să apere obiectele ca ele să rămînă, pe cît este cu putinţă, în acelaşi mod, aşa cum are nevoie el.

Este o adevărată nevoie vitală. Noi vedem aceasta în şcolile noastre, unde copii foarte mici au un adevărat instinct al lor de a aşeza toate lucrurile la locul lor şi de a le găsi acolo unde le-au văzut întîi.

Să dăm cîteva exemple:

Un copil vede nisip pe jos şi se opreşte privindu-l; mama care bagă de seamă nisipul răspîndit, vine şi-l mătură. Copilul începe să plîngă disperat, şi mama nu-l înţelege; vede însă că el se duce după nisip şi-l pune în acelaşi loc, unde era mai înainte şi iar începe să-l privească; atunci mama înţelege de ce a plîns copilul şi crede că e capricios.

O mamă îşi aşează paltonul pe braţ, fiindu-i cald. Copilul începe să plîngă şi nimeni nu ştie de ce, pînă cînd mama se îmbracă cu paltonul şi atunci copilul se linişteşte: văzuse un lucru care nu era la locul lui, şi aceasta l-a tulburat.

Adultul se sileşte să corecteze aceste "defecte" ale copilului deşi ar trebui să înţeleagă că e fără nici un rost să corecteze copilul de defectele pe care nu le va mai avea cînd va fi adult. Un domn adult nu va începe să plîngă fiindcă doamna pe care o însoţeşte îşi scoate pardesiul.

Dacă noi nu înţelegem faptul în sine şi-l credem capriciu, înţelegem totuşi că defectul va dispărea, deci e inutil să ne preocupăm. Cînd vom fi pătruns pe această cale, vom începe să înţelegem multe lucruri care nu vor mai fi în adultul rafinat şi complicat; aş zice că atunci ne vom bucura de aceste mici defecte şi ne vom întrista gîndindu-ne că sînt menite să dispară.

Un alt exemplu: un copil de doi ani avea o doică perfectă, care îl scălda întotdeauna în aceeaşi baie, totdeauna în acelaşi fel. Trebuind să lipsească pentru cîtva timp a rugat o altă colegă să o înlocuiască. În acest timp copilul plîngea, ori de cîte ori noua doică îl scălda, cu toate că îl îngrijea cu o adevărată măiestrie. Cînd s-a întors vechea doică, l-a întrebat pe copil: "Nu era bună femeia aceea?" Copilul a răspuns: "Nu". Întrebîndu-l de ce plîngea cînd îl scălda, a răspuns: "Pentru că mă aşeza

anapoda". Unde îl aşeza una cu capul, cealaltă îl aşeza cu picioarele.

Nevoia de a vedea lucrurile întotdeauna la fel, este ceva ce face parte din viaţa sa şi ceea ce el apără cum poate. Această apărare noi o numim "capriciul" copilului.

Copilul este atît de simţitor la tot ceea ce i se spune de către adult şi ar dori atît să i se supună; noi nu ne putem închipui cît este de dispus copilul să ni se supună, pînă la fibrele corpului său, în mod perfect, întotdeauna: mai mult, aceasta este ceea ce îl caracterizează. Iată o mică anecdotă: un copil îşi pune pantofiorul pe pat şi mama îi zice: "Acesta e un lucru urît, pantoful nu se pune acolo". Apoi mama curăţă cu mîna învelitoarea. De atunci copilul, ori de cîte ori vedea un pantof, se oprea, se gîndea şi zicea: "E urît" şi se ducea să cureţe cu mîna învelitoarea patului. Ce vrem mai mult? Copilul este sensibil pînă la extrem; el rămîne impresionat atît de adînc, încît adultul ar trebui să-şi măsoare toate actele, toate vorbele lui, pentru că ele rămîn săpate în sufletul copilului. Este supunerea în adevăratul sens al cuvîntului, pentru că supunerea este pentru el, viaţa.

Adultul este pentru el o fiinţă venerabilă, iubită, din gura căruia izvorăşte înţelepciunea care-l călăuzeşte; şi el rămîne atins ca şi cînd ar fi un proiectil spiritual care-i intră în inimă. În faţa unui capriciu, trebuie întotdeauna să ne gîndim că poate fi un act vital, o apărare profundă şi să ne amintim că un copil fără îndoială vrea să ni se supună şi ne iubeşte.

"Copilul iubeşte adultul": iată ceea ce ar trebui să fie

întotdeauna în gîndul nostru. Veşnic se zice: "Cum iubeşte adultul pe copil! Cum îşi iubeşte mama copilul său!" Ba se zice şi despre învăţător: "Cum mai iubeşte copiii!" Şi aşa despre toate fiinţele adulte.

Se zice că trebuie să învăţăm copiii să-şi iubească mama, tata, învăţătorul; trebuie să-i învăţăm să iubească totul şi pe toţi. Şi cine este acest dascăl al dragostei, care vrea să înveţe copiii să iubească? Acela care vede capriciu în toate manifestările copiilor şi care are grijă să se apere pe sine însuşi de copil!

El nu poate deveni propovăduitor al iubirii, fără un exerciţiu special şi fără a deschide ochii conştiinţei spre a vedea o lume mai înaintată.

Copilul iubeşte neînchipuit de mult pe adult. Cînd se duce să se culce, vrea întotdeauna ca o persoană iubită să-i stea aproape. Şi persoana iubită zice: "Trebuie să împiedic acest capriciu: copilul nu trebuie să cîştige reaua deprindere de a nu adormi fără a avea pe cineva lîngă dînsul".

Sau poate un copil vrea să vină la noi cînd mîncăm, şi plînge, ca şi cînd ar pretinde să nu mîncăm. Aceasta e vorba omului fără dragoste de copii.

Copilul doreşte doar să stea aproape de noi, spre a privi pe cei care mănîncă, e un copil mic, în primul an al vieţii şi n-a luat altceva în gură decît lapte. Şi totuşi plînge în timp ce noi mîncăm; de l-am primi la masă, n-ar mai plînge; sau poate ar scînci, fiindcă cei ce mănîncă uită de el: el vrea să fie privit şi să simtă că vine vorba si despre el în conversaţie.

Cine va mai plînge într-o zi, din nemărginita dorinţă de a ne vedea cînd prînzim, sau chiar cînd gustăm? Şi cu cîtă tristeţe vom zice într-o zi: "Nu mai am pe nimeni care să plîngă, pentru că mă doreşte aproape, cînd se duce să se culce! Toţi se gîndesc numai la ei, adorm cu gîndul la ceea ce au făcut peste zi, niciunul nu-şi mai aminteşte de mine!"

Pentru că numai copilul îşi aminteşte în fiecare seară şi zice: "Nu mă lăsa, stai aici, lîngă mine"! şi adultul: "Nu pot, am de lucru şi apoi ce capriciu mai e şi ăsta?"... Şi credem că trebuie să-l corectăm, pentru că, ne-ar face pe toţi sclavi.

Sînt şi capricii complicate. Unul dintre cele mai înspăimîntătoare pentru familie este cînd copilul se deşteaptă dimineaţa şi se duce să trezească pe tata şi pe mama, care ar dori să mai doarmă; acesta este lucrul cel mai îngrozitor, de care toţi se plîng. Dar copilul care coboară din pat, este o fiinţă pură, care face ceea ce toţi ar trebui să facă, atunci cînd se arată soarele şi lumina; lumea ar trebui să se scoale, dar tata şi mama dorm încă şi această mică fiinţă se duce la ei parcă ar zice: "Învăţaţi a trăi sfînt, dimineaţa oamenii se scoală!" Dar copilul nu e un dascăl, se duce numai ca să-i privească, pentru că îi sînt dragi; abia se deşteaptă şi dorinţa lui este de a fugi îndată la cei pe care îi iubeşte. Va trebui să treacă prin odăi încă întunecoase, închise, ca lumina să nu-i poată trezi înainte de vreme; copilul se duce, se împiedică, nu-i e frică de întuneric, nu-i e frică de uşi pe jumătate închise şi ajunge lîngă tatăl său şi mama sa şi-i

atinge dulce. De cîte ori i se spune: "Puiule, nu ne trezi dimineaţa!" Dar copilul vine, îi trezeşte, apoi zice: "Dar eu nu te-am trezit, ţi-am dat numai o sărutare". Se gîndesc părinţii cum ar face să-l dezveţe. Dar cînd se va mai întîmpla oare în viaţă ca cineva, abia trezit, să ardă de dorinţa de a alerga la noi, învingînd orice greutate, pentru a ne sta aproape, fără să-i treacă prin minte să ne trezească ci numai pentru a trezi pe cei dragi lui şi pentru a le da un sărut? Cînd şi cine va mai face asta pentru noi?

Noi zicem că trebuie să-l corectăm pe copil; şi totuşi aceste manifestări de dragoste nu ne sînt indiferente; nu e indiferentă, pentru adult, dragostea copilului, mai mult: adultul ar trebui să înţeleagă că un copil care iubeşte nu numai că trezeşte pe tatăl şi mama sa, care dorm prea mult dimineaţa; acel tată şi acea mamă adeseori adorm în viaţă; pentru că toţi avem tendinţa de a "dormi", a nu da atenţie lucrurilor; şi avem nevoie de o nouă fiinţă, care să ne deştepte şi să ne menţină treji, cu un mijloc de care noi nu putem dispune: o fiinţă care să trăiască şi să lucreze altfel decît noi şi în fiecare dimineaţă, să vină să ne spună: "Priveşte, există o altă viaţă, trăieşte mai bine!"

A trăi mai bine, pentru că omul ar merge pe calea degenerării şi copilul îl ajută să urce. Dacă adultul nu-şi dă seama, se pierde; încetul cu încetul sufletul lui se acoperă cu o scoarţă groasă şi devine nesimţitor. Aceasta ne face să ne gîndim la judecata universală cînd Cristos, întorcîndu-se către cei blestemaţi, care ar fi cei care nu s-au folosit de mijloacele pe care le-au întîlnit în viaţă

pentru a se îndrepta, le zice:

– *"Voi m-ați văzut suferind și nu m-ați îngrijit"*. Și aceia îi vor răspunde:

– "Doamne, te-am văzut noi suferind și nu te-am îngrijit?"

– *"Da, cînd vedeați un sărac suferind, eram eu!"*

– *"Eu am zăcut în închisoare și voi nu m-ați cercetat!"*

– "Doamne, te-am văzut noi în închisoare și nu te-am cercetat?"

– *"Da, în fiecare închisoare eram eu!"*

În cazul nostru, adultul ar fi acela care ar fi trebuit să-l ajute pe Cristos în cei ce suferă, iar copilul, parafrazînd ideea minunată, ar fi acela care l-a ajutat pe adult.

În ziua de judecată, cînd vom fi condamnați, ni se va putea imputa de către Cristos:

– *"Eu te-am iubit mult și am venit la tine în fiecare dimineață, să te trezesc, dar tu m-ai alungat!"*

– "Doamne, tu ai venit, ai venit să mă trezești dimineața și eu te-am alungat?"

– *"Da, copilul care te iubea și te trezea sărutîndu-te, eram eu! Cînd eu voiam să stau lîngă tine, tu mă respingeai!"*

– "Cînd te-am respins eu, Doamne?"

– *"Da, copilul care te implora să stai lîngă el, eram eu, și tu m-ai respins"*.

Era *copilul* cel care voia să ne învețe a iubi; dar noi l-am crezut un capricios; și așa ne-am pierdut inima noastră.

CELE DOUĂ VIEȚI

Copilul nu este o ființă debilă. Nu vom spune că sămînța (care, cum se știe, este embrionul plantei) este o plantă debilă. Nici nu vom spune că omida este un fluture debil.

Sînt mai curînd niște acumulatori de puteri ascunse și comori tainice de forme desăvîrșite pe care ochiul nostru nu le poate descoperi.

Viața are, de fapt, două fețe, două părți: una are menirea de a forma ființele și cealaltă, a călăuzi ființele formate, care au o finalitate a lor, specială, în lumea externă. În felul acesta, orice ființă are două vieți și două misiuni deosebite, ce stau în raport între ele, în înțelesul că cea de-a doua, provenind din cea dintîi, e cu atît mai perfectă, cu cît cea dintîi s-a dezvoltat în condiții mai favorabile.

Aceste două misiuni deosebite, aceste epoci ale vieții, se întîlnesc la toate ființele și, deci, și la om; iar ele sînt: copilul și adultul.

Viața, în cele două epoci, nu numai că e profund deosebită, ci, în multe privințe, de-a dreptul contrastantă. Lucrul acesta este adeverit de nenumărate exemple din natură. E de ajuns să amintim pe acela al crisalidei, care stă închisă în gogoașa ei și fluturele, care zboară; sau acela al mormolocului, ce trăiește în apă și respiră prin bronhii și adultul său, broasca verde, ce respiră prin plămîni. Aceste două epoci deosebite ale vieții, se

desfăşoară în pace, în natură, una împreună cu alta şi, adeseori, tocmai din această coexistenţă armonioasă, rezultă fenomenele cele mai interesante. S-ar zice că tot ce are universul mai bun se concentrează şi se manifestă în acele raporturi.

Adultul, care e crud prin firea sa, devine dintr-odată blînd şi plin de dragoste în faţa micuţilor lui; pasărea, care zboară, se opreşte şi rămîne în cuib: ea, care fuge în faţa celui mai mic pericol, nu se mai serveşte de mijlocul de scăpare, aripa, cînd puii ei sînt în cuib.

Fluturele, care din instinct zboară spre corola florilor, deodată îşi schimbă drumul şi se duce să depună ouăle în locuri periculoase pentru el, dar prielnice pentru larve, pentru viermii aceia micuţi, cărora le dă viaţă el: fiinţe cu totul deosebite şi pe care nu le va vedea niciodată.

Protejarea speciei, în toate formele ei, se caracterizează aproape totdeauna printr-o oprire vremelnică a instinctului care se manifestă în mod obişnuit în adult. Adultul, care luptă cu cel mai înverşunat egoism, se opreşte şi se transformă într-o altă fiinţă, plină de grijă, de abnegaţie şi de iubire. Cruda luptă pentru existenţă se desfăşoară exclusiv între adulţi, niciodată însă între adult şi copil.

Viaţa fiinţei infantile este apoi plină de surprize, pentru că ea creează. Ca o putere magică, printr-o muncă migăloasă şi interioară, ea construieşte din nimic ţesuturile şi organele, încarnează instinctul şi-l leagă de ele în mod atît de intim, încît ne dă acea nesfîrşită varietate de forme de viaţă. E într-adevăr semnul vizibil al creatorului care se afirmă prin creaţiunea lui. Şi fiinţele toate

(adulţii), în faţa acestui miracol, renunţă chiar la instinctul lor şi ard, jertfind ca într-un fum înmiresmat de tămîie, lepădarea de sine.

Şi tocmai de aceea, nu lupta, ci iubirea şi armonia explică viaţa, lepădarea de sine la nevoie şi nu egoismul atotputernic, ne dă cheia magică.

Acest minunat secret de bunătate se manifestă în natură în raporturile dintre cele două vieţi, care formează una singură şi care în sfîrşit, sînt cele două epoci ale unuia şi aceluiaşi individ. Ce s-ar întîmpla, dacă, la un moment dat, toate vieţuitoarele ar pierde acea supunere la natură care stă în instinct şi nu ar mai lucra ascultînd de poruncile naturii? Dacă, deodată, toţi adulţii s-ar vedea numai pe ei şi ar judeca partea infantilă în raport cu ei şi nu în ea însăşi? Prin capul lor ar putea trece judecăţi cu adevărat stranii: un amestec de comedie şi tragedie. Adulţii ar deveni prin excelenţă fiinţe înfuriate pe propriile lor creaturi. Şi, dacă natura ar îngădui apoi ca adultul să poată avea şi o acţiune educativă, s-ar ivi atunci pe lume o agresiune nebună care ar săpa în jurul rădăcinilor vieţii. Ceva asemănător se întîmplă în *regnul* natural al omului, înzestrat cu voinţă liberă, dar supus greşelii. Omul priveşte la sine şi-l socoteşte slab, incapabil, rebel şi pervers pe copil, care are o formă de viaţă deosebită de a sa.

Dacă şi fluturele ar face aşa, el ar zice: "vierme", "mumio", copiilor săi în metamorfoză. Şi, – cine ştie?... – poate ar ajunge să rupă gogoaşa care apără o viaţă nouă.

La rîndul său, broasca orăcăitoare n-ar mai conteni cu sfaturile ca să convingă mormolocul încăpăţînat şi imprudent să iasă din apă şi să facă şi el ca părinţii lui, care se adaptaseră unui mod nou de viaţă, şi – cine ştie?... – poate ar fi în stare să-l tragă afară pe iarba cîmpului.

Tot aşa leul mînios ar rînji către puii săi molateci şi blînzi şi le-ar striga urlînd să se facă feroci şi agresivi, pentru a apăra într-o zi familia lor, de fiarele ce trăiesc în jur. Şi – cine ştie?... – ar putea încheia: "decît un copil laş, mai bine un copil mort!"

Nu face oare omul adult ceva asemănător cu copiii săi? El îi judecă, îi insultă şi-i pedepseşte, gîndindu-se mereu la inferioritatea lor faţă de dînsul şi îi împinge, cu sfatul, sau de-a dreptul cu sila, să-l imite, atingînd adesea integritatea delicatei sale fiinţe în dezvoltare.

Dar şi copilul ar putea să-l apostrofeze şi să-l certe pe adult, că nu e ca dînsul, dacă l-ar judeca în raport cu ceea ce are el superior.

"De ce îţi pui tocuri făcînd din ele picioroange ca să pari mai înalt? Nu vezi că se tocesc umblînd? Fă ca mine, eu cresc cu adevărat şi nu pierd prin uz ceea ce am cîştigat; dimpotrivă, sporesc".. "Pentru ce îţi pui dinţi falşi? Uită-te la mine: eu mic, cum mă vezi, mi-am pus de două ori toţi dinţii: şi încă dinţi adevăraţi!"

"Nu vezi cît de încet eşti la învăţătură faţă de mine? Nu izbuteşti să pronunţi bine o limbă străină şi sînt sigur că nu vei învăţa niciodată; eu dimpotrivă, eram mut cu totul şi am învăţat foarte bine cea dintîi limbă pe care am

întîlnit-o în lume!".

De fapt, adultul n-ar putea să creeze nimic, n-ar putea să transforme nimic din ceea ce are viaţă. Copilul însă nu face decît să creeze, să crească şi să-şi perfecţioneze corpul şi să-şi formeze mintea. Numai copilul stă în legătură cu Creatorul. De aceea, el şi are o sensibilitate atît de mare faţă de cele spirituale. De aceea, copilul are acea frăgezime de iubire proaspătă şi curată, parcă ar izvorî direct din Izvorul Suprem. El este de la natură veşnic vesel, blînd, umil, lesne- crezător şi îngăduitor. Calomniat, el nu răspunde; persecutat nu se revoltă şi, mergînd pe un drum al patimilor divine, pas cu pas, el creează omul de mîine. Adultul, dimpotrivă, nu e preocupat decît de cucerirea şi stăpînirea lumii: lupta cu semenii săi îl însufleţeşte şi îl exaltă: necesitatea de a se asocia nu îi stimulează inteligenţa.

Două vieţi aşadar, şi două misiuni. Vai, dacă sînt în luptă: numai din armônia lor se poate naşte omul mai bun decît noi.

Dar cel care trebuie să facă primul pas este adultul: pe lîngă eforturile exterioare pe care trebuie să le depună, va trebui să facă şi marele efort asupra lui însuşi, spre a fi în stare să-şi apropie şi să priceapă copilul: faza cealaltă a propriei sale vieţi.

ADULTUL ŞI COPILUL ÎN EDUCAŢIA NOUĂ

Multe ştiinţe s-au născut pe baza aşa-zisei "educaţii moderne". Teoriile şi realizările practice de azi au toate o bază greşită. Greşeala se poate rezuma în puţine cuvinte: întotdeauna şi prin orice mijloc, cu blîndeţe sau cu violenţă, cu răsplată sau cu pedeapsă, adultul crede că el trebuie să facă totul pentru copil. Chiar şi atunci cînd studiază mai întîi copilul, cu scopul de a cunoaşte nevoile lui determinate, pentru ca apoi, pe baza acestei cunoaşteri, să-l educe, el rămîne pe aceeaşi poziţie: educaţia plăsmuieşte copilul.

Noi nu dorim să expunem aici o idee, ci un principiu, cîştigat printr-o lungă şi variată experienţă. Principiul nostru este că acţiunea adultului asupra copilului trebuie să fie limitată, să lase copilului însuşi posibilitatea de a se dezvolta, fără ca o voinţă străină, mai puternică decît a lui să stea mereu deasupra sa, apăsîndu-l. Astfel formulat acest principiu nu are în sine nimic nou; dar noi îl privim ca un fapt pozitiv şi încă realizat într-un fel cu totul deosebit din punct de vedere practic decît acela care se înţelege de obicei. Noi vrem să considerăm separat, două fiinţe care vin în contact una cu alta: copilul şi adultul, spre a releva deosebirile existente între ei.

Deosebirile se văd mai uşor dacă ne gîndim la munca deosebită pe care trebuie să o facă adultul şi copilul.

Adultul este fiinţa puternică, volitivă, care transformă mediul şi care îşi îndreaptă toată activitatea sa spre lumea externă; copilul este individul care săvîrşeşte deasemenea o muncă mare, care însă e profund deosebită şi opusă: el lucrează la formarea omului. Noi trebuie să vedem în copil întotdeauna pe făuritorul omului; trebuie să simţim această misiune, care cîteodată nu poate fi văzută de ochii noştri.

În corpul mamei se produce formarea copilului de la starea de celulă la starea de nou-născut. De aici înainte, pînă la starea de adult, toată munca de formare o face copilul însuşi. Copilul formează omul. Este de la sine înţeles că nu prin silogisme, ci printr-un impuls natural: pentru că aşa vor legile naturii. Dar el n-ar putea construi omul fără ajutorul mediului, şi al adultului însuşi. Cu toate acestea, nu adultul plăsmuieşte copilul; el este doar un individ care vine şi-i oferă ajutorul său. În general însă, adultul îşi face iluzia că el are menirea şi puterea de a crea copilul, mai cu seamă psihicul lui, şi crede că el este cel chemat să-i formeze inteligenţa şi sentimentele. Atunci îl copleşeşte cu un exces de ajutoare, care, nu numai că sînt inutile, dar sînt o piedică pentru copil. Orice ajutor inutil al adultului, orice substituire a lui în activitatea copilului, împiedică, în mod natural, activitatea copilului însuşi şi, deci, îi opreşte dezvoltarea. Noi avem ca principiu esenţial al metodei noastre de educaţie, următorul:

"Orice ajutor inutil dat copilului este un obstacol pentru dezvoltarea sa."

Copilul produce adultul; şi deoarece formarea omului mai mult sau mai puţin desăvîrşit depinde de dezvoltarea mai mult sau mai puţin desăvîrşită a energiilor interioare, trebuie să înţelegem cît este de mare responsabilitatea noastră în ceea ce priveşte ajutoarele pe care trebuie să le dăm copilului. De aceea, preocuparea noastră diferă de aceea a majorităţii educatorilor, care cred că trebuie să ajute cît mai mult copilul în dezvoltarea sa.

Grija noastră este, dimpotrivă, a limita ajutorul adultului, pentru ca el să nu fie periculos pentru copil, să nu-l împiedice în dezvoltarea sa. Noi trebuie să fim înţelepţi, prudenţi şi modeşti faţă de copil, să nu trecem peste limitele pe care trebuie să ni le impunem. Acesta este ajutorul pozitiv pentru creşterea copilului. Cu toate acestea nu ne-am împlini datoria, dacă nu am da tot ajutorul de care are nevoie. Dar noi trebuie să-l ajutăm numai cît este necesar şi suficient şi nimic mai mult. A da ajutorul care este necesar, este un lucru important şi mare cînd este vorba de sentimentul responsabilităţii noastre. Astfel înţeleasă, educaţia este mai mult decît orice, un ajutor dat vieţii copilului. Noi ajutăm copilul să crească urmărind activitatea lui de dezvoltare. Pentru a urmări activitatea spontană a copilului, e nevoie de o pregătire, care poate fi de ordin cultural sau de experienţă, şi trebuie să se sprijine pe o bază morală: adultul să-şi înţeleagă misiunea altfel decît şi-a înţeles-o pînă acum, adică să înţeleagă, că în educaţie factorul principal este copilul, nu el. În felul acesta învăţătorul nu mai este un plăsmuitor al copilului, ci un ajutor în procesul natural al devenirii lui ca om. Deaceea noi cerem învăţătorului, în şcolile noastre, să înveţe înainte de toate să-şi modereze propria lui intervenţie, şi să fie cît mai modest, spre a se convinge, că nu este el făcătorul şi plăsmuitorul sufletului pe care îl vede dezvoltîndu-se sub ochii lui. Noi am fost cei dintîi care am cerut, ca o necesitate fundamentală, ca învăţătorul să devină pasiv, pe măsură ce copilul devine activ. Deoarece, dacă învăţătorul este mereu activ, mereu o persoană care propune, care predică, vorbeşte şi se mişcă, în mod necesar copilul trebuie să rămînă pasiv, pentru a-l putea urmări, asculta şi repeta. Acest fel de a "educa" se întîlneşte astăzi în toate şcolile: învăţătorul, care dă, şi copilul, care primeşte. Dacă însă noi punem ca bază a activităţii noastre convingerea că fiecare copil se dezvoltă prin propria lui activitate, cu ajutorul, da, al învăţătorului, însă numai cu ajutorul necesar şi suficient, atunci vom vedea că se poate foarte bine concepe şi teoretic o şcoală în care învăţătorul să fie un factor destul de activ, care să dea îndrumări şi să ofere mijloace de dezvoltare, dar care, pe măsură ce copilul înaintează pe calea activităţii spontane şi ordonate, lucrînd singur, să se retragă tot mai mult.

În felul acesta apare un fel de transmitere de puteri: învăţătorul se retrage şi copilul păşeşte înainte; învăţătorul face tot mai puţin, iar copilul face tot mai mult. Retrăgîndu-se, învăţătorul simte mulţumirea de a fi reuşit în misiunea lui, că fiecare copil înaintează cu repeziciune pe calea dezvoltării, prin care va ajunge la crearea omului. Învăţătorul cel bun este acela, care se

simte, în sfîrşit, mulţumit, într-un ungher al clasei, nefăcînd altceva, decît să privească şcolarii săi concentraţi într-o activitate vioaie, binefăcătoare, plină de roade, prin care se dezvoltă şi se instruiesc. Noi amintim în această privinţă vorbele Sf. Ioan Botezătorul, Înainte-mergătorul care, de cîte ori i se spunea: "Dar nu te gîndeşti că cel botezat de tine va lua locul tău?" răspundea: "E bine ca El să crească, iar eu să descresc!"

Aceasta pare foarte limpede. Dar ca să putem ajunge în această situaţie, este nevoie nu numai de o pregătire deosebită a învăţătorului, ci şi de o şcoală deosebită, care să corespundă progresului modern. Şcoala care permite activitatea spontană a copilului trebuie să conţină mijloacele de dezvoltare a inteligenţei, o şcoală adaptată activităţii copilului, construită nu după o concepţie a adultului, ci după îndrumările ce ni le dă copilul însuşi, o ambianţă construită pentru el; o ambianţă adaptată vieţii lui.

Pregătirea am' ianţei şi limitarea intervenţiei învăţătorului, sînt două . rincipii în care constă toată inovaţia noastră.

Aceste două idei atît de simple nu se mărginesc numai la şcoală, ci se aplică la întreagă viaţă a copilului. În familie sînt valabile aceleaşi principii. Părinţii şi ambianţa din casă sînt a doua latură a vieţii infantile: viaţa domestică a copilului. Şi în familie părinţii trebuie să înveţe a trata în mod deosebit copiii, avînd grijă să nu-i copleşească cu personalitatea lor prea puternică, să permită expansiunea liberă a personalităţii copiilor.

Această concepţie de a trata într-un mod mai indirect şi mai delicat copilul, constituie o răsturnare a raportului dintre adult şi copil, a felului în care ne-am obişnuit să gîndim şi să facem pentru copil. De fapt, după vechile idei cu privire la educaţie, adultul intervine prea mult şi vrea să plăsmuiască el copilul; învăţătorul şi părinţii se silesc să-l corecteze în fiecare clipă. Datoria adultului este ca printr-o acţiune delicată, să încurajeze expansiunea personalităţii copilului, activitatea, munca ce merge pe drumul cel bun. Adultul să fie întotdeauna o persoană care încurajează, care apreciază tot ce face bun copilul, care nu fuge ca să nu vadă ce face, cînd copilul ar dori să fie văzut; care ascultă şi-l urmăreşte cu răbdare cînd i se cere. El trebuie să fie o forţă verificatoare, totdeauna prezentă, deoarece copilul e slab şi nesigur în formarea a ceea ce încă nu are, în cunoaşterea a ceea ce nu cunoaşte şi e nou pentru el, cere şi doreşte aprobarea şi încurajarea adultului. În felul acesta adultul nu numai că dă ceea ce este necesar, ci şi adună ceea ce oferă copilul, încît să nu piardă nici una din expresiile sufletului său. În felul acesta învăţătorul devine răbdător, modest si totdeauna încurajator. Cît este de uşoară această încurajare a acţiunilor formative spontane! Cînd se reprimă o acţiune care pare că nu este bună, copilul reacţionează puternic, vizibil şi chiar violent: copilul lucrează "rău", iar adultul bagă de seamă şi îl opreşte. Adesea însă e vorba de manifestări delicate ale unui suflet care se dezvoltă, şi de multe ori dacă adultul nu are o inimă sensibilă, şi nu este însufleţit de un simţ special de blîndeţe, de dragoste, de

interes pentru sufletul ce se trezeşte, rămîne orb în faţa manifestărilor delicate pe care i le oferă copilul, ca să fie aprobate de cel ce este mai puternic decît el. Adultul poate fi un orb care trece pe lîngă aceste flori care nu se văd, fiindcă sînt ascunse în muguri, nu le bagă în seamă şi adeseori le distruge chiar cu cea mai mare bună- credinţă. Şi e surprinzător cînd vezi că pe această cale a dragostei, copilul devine calm, nu numai muncitor. Devine calm, pentru că ieşind în lumea externă şi fiind primit cu bunătate, tot ceea ce are bun într-însul se dezvoltă. iar părţile rele se nimicesc şi nu se mai nasc din nou; aşa că educaţia este o operă delicată şi interioară de corespondenţă spirituală. Această capacitate nu se învaţă nici studiind, nici ascultînd o conferinţă, trebuie să o clădească învăţătorul însuşi în sufletul lui şi este partea cea mai grea a pregătirii sale: partea morală.

Pregătirea morală ca bază a pregătirii învăţătorului n-a fost luată în seamă în metodele comune. Se părea că e suficient ca învăţătorul să fie instruit. Numai cei religioşi au considerat că pregătirea morală este baza principală a vieţii întregi şi purificarea indispensabilă pentru a ne apropia copilul. A-ţi curăţi inima, a o face mai arzîndă de dragoste, a-ţi face personalitatea mai modestă, a o face mai gata a sluji, a aduna micile manifestări: toate acestea cer eforturi de perfecţionare. Şi fiindcă această situaţie în care ne găsim noi[1] este atît de fermecătoare şi noutatea

[1] În ambianţa montessoriană. (n. t.)

ce izvorăşte din sufletul copilului ce se dezvoltă astfel sub îngrijirea noastră, este atît de impunătoare pentru noi, învăţătorul, aproape fără să observe, numai trăind în această Împărăţie creată de copii, ajunge, încetul cu încetul să înţeleagă, şi prin aceasta să simtă, mulţumirea, prin exerciţii, că se perfecţionează şi pe sine însuşi. În felul acesta, şcoala noastră – cum mulţi au şi spus-o – este o şcoală şi pentru copil şi pentru învăţător. Nu este numai o eliberare a copilului, ci şi a învăţătorului. Şi, de fapt, se naşte o minunată frăţie: învăţătorul şi copilul s-au înfrăţit; se găsesc într-o şcoală unde amîndoi se perfecţionează, unul în a creşte, iar celălalt în a vedea crescînd. Învăţătorul se perfecţionează şi dînsul, pentru că învaţă a cunoşte viaţa sub un alt aspect, greu de priceput la început, dar la urmă, după ce a pătruns acest nou făgaş, totul merge de la sine.

ADULTUL ŞI COPILUL

În educaţie, idealul (care este dat de intuiţiile educatorilor) este adeseori în contradicţie cu realitatea.

Iată expresia unora din aceste idealuri: copilul trebuie să aibă dragoste de învăţătură, să facă exerciţiile cu multă atragere, să fie disciplinat; sau: copilul să fie liber şi fericit în bucuria de a munci; familia şi şcoala să fie unite într-o colaborare stînsă şi armonioasă. Realitatea însă nu e cum cer aceste idealuri. Nu mai vorbesc de acel şir anevoios de probleme ce s-au născut din aplicarea ştiinţelor pozitive în şcoală. Există o problemă care a rămas insolubilă în totalitatea sa. De aceea, în tentativele şi cercetările pozitive în care s-a analizat această problemă globală au apărut alte probleme parţial insolubile. Aşa că ştiinţa pedagogiei găseşte pas cu pas un număr tot mai mare de probleme, încît se zice că este o ştiinţă de "cercetări", iar faptul de "a găsi" e aproape antiştiinţific în ceea ce priveşte educaţia. Această problemă nu se poate rezolva direct pentru că la baza ei se află un lucru de mare importanţă, care n-a fost luat în seamă: un fapt social pe de o parte, pe de altă parte un fapt moral: "Munca pe care o face copilul şi raporturile reciproce dintre adult şi copil". Cînd se va fi rezolvat această problemă de ordin social şi moral, nu vor mai exista probleme insolubile în educaţie, pentru că educaţia nu va deveni decît o simplă consecinţă a rezolvării problemei sociale. E nevoie să aprofundăm această chestiune, care

poate să pară stranie la prima vedere; trebuie să o dezbatem şi să o lămurim încetul cu încetul. Lucrurile ce le voi spune sînt foarte simple. De multe ori însă lucrurile cele mai simple şi mai aproape de noi se văd mai tîrziu, pentru că sîntem obişnuiţi să trecem peste ele. Vom lua în considerare separat adultul şi copilul, şi în special munca adultului şi munca copilului, spre a arăta contrastul care există între cele două feluri de a munci şi, totodată, spre a înţelege cauza ocultă a unei lupte inconştiente, dar reale şi profunde între adult şi copil. Această luptă este o piedică pentru fericirea noastră, un impediment în eforturile noastre de a educa copii.

Adultul săvîrşeşte o muncă a sa, care are ca scop transformarea mediului: e o muncă exterioară, determinată de inteligenţa şi voinţa sa, o muncă productivă, fapt de activitate, de eforturi. Munca adultului se desfăşoară după legi făcute de omul însuşi şi care presupun o disciplină pe care oamenii ce muncesc o respectă de bună voie. Afară de aceste legi, făcute de raţionamentul omului şi care pot diferi de la rasă la rasă şi de la naţiune la naţiune, există alte legi, fundamentale, ale naturii însăşi. S-ar putea zice că sînt legi comune valabile pentru toţi; de exemplu, legea diviziunii muncii, care este o lege ce se aplică în mod necesar, şi în virtutea ei oamenii săvîrşesc munci deosebite în producţie. O altă lege, absolut naturală este aceea care impune adaptarea individului la o anumită muncă: este legea efortului minim, prin care omul poate să obţină cît mai multe bunuri de calitate superioară, lucrînd cît mai puţin. Dar în ambianţa socială

a adultului nu se petrec toate după ceea ce s-ar putea numi legile cele bune. Din cauza materiei limitate, se naşte lupta, concurenţa şi degenerarea datorită înţelegerii acestor legi. Se ivesc astfel obiceiurile rele ale omului: furtul muncii altuia şi acel fapt care nu mai e în acord cu legea efortului minim: punem pe alţii să muncească în locul nostru.

Aceasta este, s-ar putea spune, atmosfera în munca adulţilor. Copilul trăieşte lîngă adulţi în toate familiile, dar noi ştim bine că nu participă la activitatea adulţilor, dimpotrivă, este absolut străin de ea: Acest lucru este evident. Totuşi, sub această aparentă evidenţă, se ascunde o chestiune de o absolută şi fundamentală importanţă şi, de aceea, e nevoie să insistăm.

Iată un muncitor care bate cu un ciocan greu pe nicovală. Ei bine, copilul n-ar fi în stare să facă acest efort. Iată omul de ştiinţă, cercetătorul care face şi reface mereu calculele, lucrînd cu instrumentele sale. Copilul n-ar putea să-l imite. Iată legiuitorul, ce meditează asupra celor mai bune legi pentru poporul său; el n-ar putea niciodată să fie înlocuit de un copil. Şi aşa pentru toate formele de muncă ale adultului. Copilul e într-adevăr un străin de această societate şi el ar putea spune pe drept cuvînt: ţara mea nu este în această lume.

El e străin de lumea noastră materială de producţie exterioară, şi noi îl considerăm într-adevăr un extra-social.

Ce este un extra-social? Este un individ care nu poate lua parte la munca societăţii şi care, din această pricină,

devine un tulburător al ordinii sociale. Şi aşa se întîmplă cu copilul: el este acel extra-social care tulbură totdeauna şi în tot locul unde se găseşte adultul care produce, care lucrează: este un tulburător pînă şi în casa părinţilor săi.

Cu toate acestea acest extra-social este "activ"; şi tocmai fiindcă activitatea lui este străină de ordinea socială, devine un tulburător. De aceea adultul intervine şi-l înfrînează, impunîndu-i pasivitatea, sau ducîndu-l într-un loc de surghiun, care nu este tocmai o închisoare, ca aceea a tulburătorilor adulţi, dar ceva asemănător, şcoala. Loc de surghiun este acesta, unde adultul crede de cuviinţă să-şi ţină copiii, pînă cînd vor fi capabili să lucreze cu utilitate în lumea lui.

Pînă atunci, copilul, a cărui activitate produce răul, trebuie să rămînă în supunere desăvîrşită, la ordinele adultului. De fapt adultul care produce – produce şi pentru copil – este un stăpîn, iar copilul un dependent. De aici se conchide că lipseşte o lume socială pentru copii, unde ei să poată deveni, la rîndul lor, producători, prin activitatea lor proprie. Copilul are o muncă a lui, proprie, iar ceea ce produce el este de o mare şi vitală importanţă: *prin munca lui, copilul produce omul*. De la starea de abia născut pînă la cea de adult, în toată transformarea fiinţei sale el lucrează singur. Din noul-născut inert, mut, incapabil de a se ridica pe propriile lui picioare, devine adultul în forma lui perfectă, cu inteligenţa care a făcut marea cucerire a vieţii psihice, cu splendoarea sufletului. Totul este opera copilului: *copilul construieşte omul*. Această muncă este condiţionată de o ordine şi de o

forţă cu totul deosebite în raport cu munca adultului, este opusă chiar; este o muncă inconştientă, dar creatoare, creatoare într-un înţeles atît de adînc, ca în Biblie. *Omul se creează din nimic, şi un suflu divin îl însufleţeşte şi-l face superior tuturor fiinţelor vii.* Miracolul creaţiei descris de Biblie se repetă continuu sub ochii noştri, în viaţa copilului; s-ar putea spune – un paradox straniu – care însă îşi are temelia lui reală: copilul este tatăl omului, pentru că face o realitate cu propria lui sforţare, din omul potenţial care este în el. Atît perfecţiunea, cît şi normalitatea adultului depind de faptul că în copilăria sa a putut sau nu, să lucreze bine, să ducă la bun sfîrşit, în pace, munca sa interioară, care, cu toate acestea este un fapt de creaţie. Pentru că un copil care creează omul nu-l creează meditînd, nici stînd liniştit, ci-l creează prin exerciţiul muncii lui. Copilul creşte prin activitate şi această activitate se desfăşoară într-un mod irezistibil, cu neputinţă de domolit, asupra lumii externe. Copilul activ care se mişcă, îşi coordonează mişcările, cîştigă cunoştinţe din lumea externă, învaţă să vorbească şi să se ridice în picioare şi apoi, puţin cîte puţin, dă formă precisă inteligenţei sale, pînă la acel punct în care putem să distingem caracteristicile inteligenţei în diferitele perioade ale vîrstei. Prin urmare, el într-adevăr creează omul şi pas cu pas, munca sa înaintează în modelarea vieţii însăşi. Copilul îşi îndeplineşte cu credinţă opera sa, înaintînd continuu spre o formă de perfecţiune. Adultul perfecţionează mediul, iar copilul perfecţionează fiinţa omului. Eforturile copilului sînt eforturile celui ce umblă pe calea perfecţiunii.

Perfecţiunea omului adult depinde de copil.

În felul acesta, noi sîntem nişte dependenţi ai copilului, mai mult încă: sîntem opera lui. Adultul este dependent de copil, cînd e vorba de viaţa sa, după cum copilul depinde de adult, cînd e vorba de lucruri materiale ce se produc în lumea din afară. Fiecare e stăpîn în lumea lui; *adultul şi copilul sînt ca doi regi, care au două regate deosebite.*

Copilul zice: ţara mea nu e în această lume, dar am şi eu o ţară, o lume în care sînt domnitor, iar voi depindeţi de această lume. Aceasta este marea problemă a umanităţii şi a educaţiei. Copilul care devine om, prin propria sa sforţare, este ajutat de Dumnezeu: pentru că noi nu-l putem ajuta în transformarea sa interioară. Noi sîntem făuritorii ambianţei, ai lucrurilor, şi deci putem numai să-l ajutăm cu lucrurile. Dar copilul care făureşte omul, independent de autoritatea noastră, ni se impune şi din punct de vedere social: într-adevăr, cînd va fi om, ne va fi superior, pentru că va fi făuritorul "Progresului" în lumea noastră externă. Civilizaţia adultului va fi întrecută de copilul de azi, care va face mai mult decît noi, va rezolva probleme rămase insolubile pentru noi şi va aduce în lume schimbări nebănuite.

Şi dacă fiii noştri vor trebui să facă mai mult ca noi, înseamnă că nu putem fi dascălii lor; căci cine ar putea să-i înveţe lucruri pe care nu le cunoaşte şi nici nu le bănuieşte măcar? Prin urmare, lucrul important este să lucrăm în aşa fel, încît copiii să se poată dezvolta deplin, încît să poată crea omul puternic, omul echilibrat, acela

care va ajunge mai departe decît noi; *datoria noastră este de a ajuta copilul să trăiască.*

Comparînd munca adultului cu aceea a copilului, deosebirea reiese din însuşi mobilul lor: copilul este activ pentru a creşte, adultul este activ pentru a produce. Finalitatea muncii infantile nu este o operă materială, externă, un scop urmărit în mod conştient, ci de a fi pur şi simplu activ; a fi activ atît cît este necesar unui individ spre a satisface nevoia de a creşte; aşa că lucrul extern nu este niciodată pentru copil un scop, ci totdeauna un mijloc. Pentru adult, dimpotrivă, lucrul extern, material, devine un scop care trebuie realizat. Copilul întrebuinţează lucrul extern atîta vreme cît are nevoie pentru satisfacerea trebuinţelor sale interne, fără a se ataşa niciodată de el. Această atitudine ne aminteşte principiile spirituale ale omului excepţional: a considera şi a se folosi de lumea externă şi de mijloacele materiale, numai ca de nişte ocazii de a se perfecţiona. Copilul o face însă ca o formă a sa de viaţă. În aceasta constă caracterul hotărît şi neîndoielnic al muncii infantile. Un alt adevăr este acela că fiecare copil trebuie să muncească singur.

Cine ar putea ajuta oare pe altul să crească? Dacă aceasta ar fi o oboseală, nimeni nu l-ar putea ajuta. Dar a se supune legilor divine nu e un lucru obositor, ci o plăcere: deci un copil munceşte pentru a creşte simţindu-se fericit. Noi zicem adeseori: "Fericit este copilul! El simte plăcerea de a trăi!" S-ar putea însă foarte bine să se spună: "Fericit este copilul care are bucuria de a se supune în totul şi inconştient legilor Dumnezeieşti ce sînt în el!" Copilul luptă şi se apără numai cînd i se pun piedici de către adult. Suferinţele lui se nasc aproape întotdeauna din lupta împotriva adultului care nu l-a înţeles, nu i-a dat mijloace pentru a trăi şi o ambianţă prielnică vieţii lui. Copilul munceşte singur, înaintînd pe o cale de succesive realizări, care îl conduc la perfecţionarea fiinţei sale. A munci singur nu înseamnă a-l lăsa în părăsire, lipsindu-l de ajutorul nostru. Dar ajutorul nostru extern nu are efect direct asupra fenomenelor şi diverselor stadii de maturizare spirituală, care se desfăşoară încetul cu încetul, pe măsură ce creşte individul uman. Încît în copilărie există un mod de asociere[1] şi de diviziune a muncii, diferit de cum se întîmplă în lumea adulţilor. De aceea, nici legile externe necesare pentru disciplina externă care trebuie să asigure producţia în societatea adulţilor nu caracterizează munca infantilă: copii au o altă formă de disciplină, o disciplină care ne uimeşte, fiindcă se naşte ca o realitate spontană din cele mai înalte, atunci cînd asigurăm copiilor un mediu care favorizează dezvoltarea lor. Faptul de a se concentra în activitatea şi munca sa în mod spontan ne face să vedem în copil pe omul spiritual, omul care se ridică deasupra acestei lumi, unde totul este legat de materie şi unde trebuie să te supui legilor omeneşti şi care caută un loc unde să trăiască aşa cum este el însuşi, legat de legi divine. Aceasta e ceva

[1] M. Montessori o numeşte "societate prin coeziune", adică ... prin diviziune.

excepţional, care ne umple de admiraţie, pentru că viaţa spirituală rămîne pentru noi veşnic ceea ce avem mai bun în noi: temelia existenţei noastre. Dacă totuşi sîntem condamnaţi şi obligaţi să ne legăm de lucruri lumeşti, să ne ferim de a ne transforma în sclavii acestora. Adultul se sileşte să scurteze durata muncii, pe cînd copilul simte nevoia de a fi veşnic în activitate, fără întrerupere, împlinindu-şi misiunea de a crea omul pînă la sfîrşit. Copilul în stare de veghe nu se odihneşte niciodată. El este veşnic în activitate, veşnic în mişcare, a se opri ar însemna pentru el a muri[1].

Ar fi deajuns cele de mai sus ca să putem înţelege cît este de deosebită existenţa copilului de a noastră. Copilul este veşnic printre noi, îşi trăieşte viaţa sa spirituală în mijlocul nostru; cum zice Emerson: "Copilul este Mesia cel nou care coboară continuu între oameni, spre a-i călăuzi din nou în împărăţia cerurilor". Cu toate acestea dacă nu-i dăm mijloacele necesare, copilul trebuie să se apere de noi; şi iată că atunci se naşte neînţelegerea între adult şi copil. Dacă un copil trebuie să săvîrşească o operă atît de măreaţă, cum de am uitat să pregătim şi pentru el o ambianţă de viaţă? Cum de l-am lăsat în

[1] Există o poveste românească semnificativă în această privinţă: O fată a fost peţită şi nesimpatizîndu-l pe tînărul care stăruia, i-a zis că se va mărita cu el cu o singură condiţie. Arătîndu-i un copil foarte mic, i-a zis: mă mărit cu tine dacă eşti în stare să faci tot ce face acest copil atît de mic, de dimineaţă, cînd se scoală, pînă cînd oboseşte şi se culcă. A încercat, dar n-a reuşit şi a renunţat să se căsătorească cu fata. (n.t.)

părăsire, de ce-i dăm numai ospitalitate în această lume creată pentru noi? Pentru ce căutăm să ni-l supunem, şi în faţa apărării sale devenim furioşi? Cum de nu ne- am gîndit că cele două epoci ale vieţii trebuie să aibă fiecare ambianţa ei de viaţă? Copilul trebuie să aibă neapărat o ambianţă de pace, pentru că el este solitar, un individ spiritual. Ambianţa însă o face adultul, el este făuritorul mediului extern. Şi dacă noi trebuie să răspundem copilului, creînd o lume adaptată nevoilor sale, trebuie să nu fim zgîrciţi, căci prin aceasta ne împlinim cea mai sfîntă datorie a noastră. Şi aceasta ne înalţă şi ne înnobilează. Trebuie să pregătim o ambianţă pentru copiii care mîine vor fi adulţi şi, în faţa cărora, noi ne vom retrage în bătrîneţea noastră; căci noi îmbătrînim, iar ei ne întrec. Să facem deci această faptă altruistă: să pregătim o ambianţă pentru oamenii cei noi, servindu-i şi ajutîndu-i. E o muncă delicată aceasta: baza unei noi educaţii.

PREGĂTIREA SPIRITUALĂ A ÎNVĂŢĂTORULUI

Învăţătorul nu trebuie să-şi facă iluzia că se poate pregăti pentru datoria sa numai studiind lucruri, adică formîndu-şi o cultură. Înainte de toate, el trebuie să pregătească în el însuşi "aptitudini" de ordin moral.

Există un punct central al chestiunii, care se referă la modul de a privi copilul. El nu poate fi judecat numai pe baza cunoaşterii lui teoretice, a ideilor asupra naturii sau a modului de a-l educa şi de a-l corecta.

Vrem să stăruim mai cu seamă asupra faptului că educatorul trebuie să se pregătească şi în ceea ce priveşte "interiorul" său, reintrînd în sine însuşi, cu înţelepciune, spre a descoperi anumite şi determinante defecte, care pot deveni obstacole, cînd va educa pe cei mici. Spre a putea descoperi aceste defecte înrădăcinate în conştiinţa lui, e nevoie de un ajutor, de o "învăţătură"; precum spre a putea ştii ce ne-a intrat în ochi, e nevoie ca cineva să ne spună. În acest sens, învăţătorul trebuie să fie "iniţiat" cu privire la pregătirea sa interioară. Ne ocupăm cam prea mult de "tendinţele rele ale copilului", de a-i corecta "faptele rele" de urmările periculoase pentru sufletul lui pe care le pot avea urmele păcatului strămoşesc. Ar trebui, dimpotrivă ca educatorul să caute tendinţele rele şi defectele în el însuşi: " Întăi scoate bîrna din ochiul tău şi după aceea caută paiul în ochiul copilului!"

În această pregătire interioară, nu e vorba de a căuta propria perfecţiune, cum fac religioşii. O persoană care se ocupă tot timpul de viaţa sa interioară pentru a se înălţa ar putea să rămînă inconştientă de defectele care fac cu neputinţă înţelegerea mai bună a copilului. Tocmai pentru aceea e nevoie să învăţăm, să fim pregătiţi, ca să putem fi dascălii micuţilor.

În sufletul nostru există tendinţe care nu sînt de loc "bune" şi cresc ca iarba rea prin holde. Aceste tendinţe sînt multe, dar se pot reduce la şapte: cele şapte păcate de moarte.

Mai mult sau mai puţin, toate păcatele de moarte ne îndepărtează de copil, pentru că el, în comparaţie cu noi, nu este numai o fiinţă pură, ci are în el calităţi ascunse, misterioase, pe care noi adulţii, în general, nu le putem vedea dar trebuie să credem în existenţa lor. Isus însuşi a vorbit despre ele cu o insistenţă şi cu o evidenţă atît de mare, încît Evanghelia spune: "De nu vă veţi pocăi şi nu vă veţi face asemenea acestor copii, nu veţi intra în împărăţia cerurilor!" Ceea ce este important pentru un învăţător, este să poată vedea în copil ceea ce a văzut Cristos. Învăţătorul adevărat este omul care se eliberează de toate obstacolele care îl împiedică să înţeleagă copilul, nu e deajuns numai să caute să devină din ce în ce mai bun. Pregătirea pe care o dăm noi (în metoda noastră) învăţătorilor constă în a le arăta care sînt stările sufleteşti pe care trebuie să le corecteze; precum un medic arată care este boala ce slăbeşte şi pune în pericol un organism

fizic.

În aceasta constă ajutorul "pozitiv".

Păcatul de moarte care se încuibează în noi și ne împiedică a înțelege copilul, este mînia.

Cum nici un păcat mortal nu poate lucra singur, ci întotdeauna se însoțește sau se contopește cu altele – precum Eva s-a însoțit cu Adam îndată ce s-a născut păcatul – mînia se unește cu alt păcat mortal, care are aparența cea mai nobilă – și tocmai de aceea este cel mai diabolic – orgoliul. Tendințele noastre rele pot fi nimicite pe două căi: una este interioară și constă în lupta individului, care, recunoscînd cu deplina claritate a inteligenței sale propriile defecte, se străduiește în mod voit, din toate puterile, să le combată. Altă cale este corectivul social, extern. Există o anumită rezistență a lumii externe, care se opune manifestărilor exterioare ale tendințelor noastre rele și ne ajută în felul acesta să ne desăvîrșim.

Această reacție externă are o mare influență. Ea este, s-ar putea spune, principalul indiciu că se găsesc în noi defecte morale și ne îndeamnă, în unele cazuri, să ne judecăm pe noi înșine, deci să lucrăm activ la o purificare interioară serios voită.

Să ne gîndim puțin la păcatele de moarte. *Orgoliul* este îmblînzit de opinia celor ce ne înconjoară; mînia, de răspunsul celor mai puternici decît noi; trîndăvia, de nevoia de a munci pentru a putea trăi; invidia, de nevoia de a apărea demni; desfrîul, de morala socială; lăcomia, de limita posibilităților de a ne procura lucrurile superflue.

Afară de cele amintite, fără îndoială, și voința individului poate combate defectele proprii; rezistența externă este totuși un imbold pozitiv și destul de salutar.

Controlul social, în sfîrșit, este o bază de susținere a echilibrului moral al individualității noastre.

Totuși, în fața rezistenței sociale, noi nu ne simțim atît de curați ca în fața lui Dumnezeu. Însă, în timp ce sufletul nostru consimte și se supune docil necesității de a ne corecta greșelile recunoscute de noi voluntar, cu greu poate accepta umilința de a fi controlați de alții; încît, ne simțim mai umiliți cînd trebuie să cedăm, decît cînd facem o greșeală. Cînd e nevoie să ne înfrînăm – și nu se poate altfel – un instinct de apărare a demnității noastre lumești ne îndeamnă să facem în așa fel încît să părem că am ales inevitabilul. Mica fățărnicie de a spune: "nu-mi place" un lucru pe care nu-l putem avea, este un obicei foarte răspîndit. Ne oprim în fața rezistenței, cu o mică prefăcătorie, intrînd în felul acesta într-un cîmp de luptă, în loc de a păși pe calea perfecționării.

Și, ca în orice luptă, se ivește îndată "nevoia unei organizări a luptei" – faptul individual ce întărește faptul colectiv. Cei ce au același defect, înainte de a ceda sînt împinși instinctiv a-l face să triumfe prin forța unirii. Se construiește atunci un fel de cetate întărită care rezistă armelor ce s-ar împotrivi expansiunii viciilor noastre capitale.

Nimeni n-ar îndrăzni, de pildă, să spună că repartiția

egală a bunurilor materiale nu place celor bogaţi fiincă sînt zgîrciţi şi trîndavi. Se va zice însă, că bogăţia astfel distribuită este un bine comun, este un lucru necesar pentru progresul social şi, chiar dacă mulţi bogaţi ar spune că se resemnează cu gîndul că servesc un ideal, există totuşi o tendinţă instinctivă de a masca păcatele noastre de moarte cu pretexte de datorii înalte şi necesare, precum se maschează în război un teren plin de tranşee, sau împănat cu "camuflaje" ce ascund arme ucigătoare, sub aparenţa unei cîmpii înflorite.

Cu cît sînt mai slabe reacţiile externe ce se împotrivesc defectelor noastre, cu atît dispunem de mai multă comoditate şi de mai mult timp pentru a ne construi "camuflajele" şi turnurile de apărare. Adîncinde-ne puţin în aceste reflexii, sfîrşim prin a crede că, de fapt, noi sîntem cei nedreptăţiţi, şi nu ne mai gîndim la păcatele noastre. În felul acesta, diavolul se furişează uşor în sufletul nostru, în subconştientul nostru, sugerîndu-ne să ne ascundem pînă şi nouă înşine păcatele. Această apărare, nu a vieţii, ci a slăbiciunilor noastre, este masca pe care de bunăvoie o punem pe faţa noastră, numind-o "necesitate", "datorie", "bine comun" etc... Din acea clipă, posibilitatea de a ne îndrepta devine tot mai grea, deşi, cîndva, conştiinţa noastră, ca o pace adîncă dar surdă, putea încă să ne şoptească nouă înşine, în secret: că e vorba de o prefăcătorie. Învăţătorul, şi în general toţi cei care vor să educe copii, trebuie "să se purifice" de rătăcirea care îi pune într-o situaţie de a se preface în faţa copilului. Trebuie să

se precizeze clar care este defectul prevalent; şi aici e vorba nu numai de un singur păcat, ci de o complexitate de păcate de moarte, destul de înrudite: orgoliul şi mînia.

De fapt, păcatul esenţial este mînia: orgoliul intervine numai pentru a-i împrumuta o înfăţişare, o haină plăcută, ascunzînd personalitatea adultului cu o mulţime de văluri care îi îndulcesc asperităţile, ba le fac chiar respectabile.

Mînia este păcatul de moarte ţinut în frîu de reacţiunea puternică şi voită a altuia. Este o manifestare care cu greu s-ar putea suferi din partea unui alt om. De aceea, ea este ca o prizonieră cînd se întîlneşte cu un puternic. Omul se ruşinează să-şi manifeste mînia în faţa unui alt om, pentru că se găseşte îndată în umilitoarea situaţie de a trebui să se retragă, fiind constrîns de propria lui slăbiciune.

Prin urmare, este adevărat că putem găsi persoane care nu se pot apăra şi nu pot înţelege, persoane care cred totul, ca nişte copii. Copilul nu numai că uită îndată ofensele noastre, ci se simte vinovat de tot ce-l acuzăm. Aşa era acel sfînt discipol al Sf. Francisc de Assisi, care plîngea, fiindcă se credea ipocrit: i-o spusese un preot.

Educatorul trebuie să se gîndească la gravitatea urmărilor unor condiţii ca aceasta asupra vieţii copilului. Mintea copilului nu pricepe echivocul; dar inima lui îl simte, se înnăbuşe şi adeseori se deformează. Se ivesc atunci reacţii infantile, reacţii ce sînt semnele unei apărări inconştiente. Timiditatea, minciuna, încăpăţînarea, plînsul frecvent, fără să putem cunoaşte cauzele care îl justifică,

agitaţia nocturnă, toate formele de frică exagerată – şi alte asemenea lucruri obscure – nu sînt altceva decît stări inconştiente de apărare ale micului copil, neluminat încă de judecată, spre a înţelege starea reală a raporturilor sale cu adultul.

Pe de altă parte, mînia nu este întotdeauna violenţă materială. Din acea pornire simplă şi primitivă, care se înţelege deobicei prin acest cuvînt, pot deriva manifestări complexe. Omul rafinat sufleteşte îşi maschează şi complică stările interioare de păcat.

În forma ei simplă, mînia se arată, de fapt, numai ca o reacţie la rezistenţa făţişă a copilului; în faţa manifestărilor obscure ale sufletului copilului însă, mînia se aliază cu orgoliul într-o unitate complexă, înfăţişîndu-se în acea formă precisă, liniştită şi respectabilă, care se cheamă tiranie.

Indicaţia ce nu se discută, îl apără pe individul tiran ca o cetate neînvinsă de drepturi şi de dreptate recunoscută. Adultul are dreptate faţă de copil prin însăşi natura lucrurilor, pentru că, adică, este adult. A mai discuta o indicaţie ar însemna un atentat împotriva unei suveranităţi recunoscute şi consacrate. În societatea adulţilor, tiranul era recunoscut ca un ales al lui Dumnezeu. Pentru copil însă, adultul îl reprezintă pe Dumnezeu însuşi. El nu poate fi judecat. De fapt, singura fiinţă care ar putea să-l judece este copilul: şi el tace; cu toate se împacă, pe toate le crede, pe toate le iartă. Pălmuit, nu se răzbună, şi bucuros îşi cere iertare de la adultul furios, uitînd să-l

întrebe cu ce l-a jignit. Cîteodată şi copilul se apără, dar apărarea lui mai niciodată nu este un răspuns direct şi voit la ceea ce face adultul; deşi este o apărare a propriei sale integrităţi "psihice", o reacţie a unui suflet rănit.

Copilul se apără împotriva tiraniei numai cînd a crescut; dar atunci adultul găseşte motivaţii care îi dau dreptate lui şi se retrage astfel cu şiretenie în tranşeele sale, mascate cu aparenţa unei cîmpii înflorite, reuşind cîteodată să convingă pe copil că adultul trebuie să fie tiran spre binele copilului.

"Respectul" este respectul celui slab faţă de cel puternic.

"Ofensa" este legitimă dacă vine din partea adultului: el are dreptul de a judeca, şi de a vorbi rău despre copil, şi o face făţiş, fiind în stare chiar a-l lovi. Nevoile copilului sînt aprobate sau suprimate de către adult, după cum îi place lui, după cum crede el de cuviinţă; un protest din partea copilului ar fi un act de nesupunere, care ar putea să devină periculos, dacă l-am tolera.

Toate aceste stări de lucruri s-au consolidat într-un fel de guvernămînt milenar, în care cei guvernaţi nu au avut niciodată "Duma" (parlamentul) lor. După cum unele popoare au putut să creadă că tot ceea ce le-a fost dăruit din mila suveranului, tot astfel poporul copiilor trebuie să creadă că toate le datorează bunăvoinţei adultului. Sau, mai bine zis, adultul crede aşa. "Camuflajul" său de creator este organizat. În orgoliul său, adultul este convins că *el* creează în copil toate calităţile omeneşti superioare:

el îl face inteligent, instruit, bun, religios; adică el construieşte în copil tot ce este necesar pentru a-l pune în comunicaţie cu mediul, cu oamenii şi cu Dumnezeu. Aceasta este o misiune obositoare. Abnegaţia tiranului completează tiranul. Nu există tiran care să mărturisească că îşi sacrifică supuşii...

Ceea ce cerem, în metoda noastră, învăţătorului şi învăţătoarei ca pregătire a lor, este de a intra în ei înşişi şi de a se spăla de păcatul de moarte al tiraniei, smulgînd din rădăcini complexul milenar de orgoliu şi de mînie, care le pietrifică inima. A se dezbrăca de orgoliu şi de ură, a avea puterea de a se face umil înainte de toate, pentru a îmbrăca apoi haina blîndeţei şi a iubirii, iată aptitudinea pe care trebuie să o cîştige. Aceasta este un punct central de echilibru, fără de care nu poţi merge înainte. Este pregătirea interioară: punctul de plecare şi cel de încoronare. Aceasta nu înseamnează de loc că trebuie să aprobăm orice act al copilului şi să ne abţinem de a-l judeca şi a nu-l ajuta în dezvoltarea inteligenţei şi a sentimentelor sale; dimpotrivă, nu este permis să uităm că datoria noastră este de a-l "educa", de a deveni în mod pozitiv dascălii copilului.

Ceea ce se cere este un act de purificare: să ne dezbrăcăm de prejudecata înrădăcinată în inima noastră, cum face un preot, care, înainte de a păşi în faţa altarului, rosteşte propria sa spovedanie. Aşa, şi nu în alt chip.

Nu trebuie să renunţăm la ajutorul activ pe care trebuie să-l dăm copilului, ci la starea noastră interioară care ne împiedică să-l înţelegem.

CENTRUL ŞI PERIFERIA

În celelalte metode, peste tot în metodele moderne, educatorii au o preocupare fundamentală: a studia caracterele minţii copilului şi în general s-ar putea spune, legile psihice care trebuie să călăuzească pe educator în învăţămînt: învăţămîntul trebuie să se "predea" după aceste legi. E adevărat că în pedagogia modernă există un principiu care spune că "trebuie să cunoaştem, spre a educa"; sau "a cunoaşte legile sufletului" spre a învăţa pe copii ca în vechea psihologie, sau "a interpreta mai întîi individualitatea proprie a elevului, spre a-l educa apoi". Noi însă, o mărturisim, n-am mers pe această cale. Fără îndoială, că inteligenţa cu legile ei, este un lucru misterios, greu de pătruns, şi necesită un mare efort spre a o pătrunde: ea este centrul activităţii; noi sîntem convinşi că e ceva misterios, mergem însă cu un pas mai departe, şi aici nimeni nu este de acord cu noi. Noi nu spunem numai că e greu a pătrunde acest mister, ci vrem să dovedim că trebuie să renunţăm la a voi să-l pătrundem; ceea ce se întîmplă în sufletul copilului, este secretul lui, şi noi trebuie să-l respecăm. Iată principiul metodei noastre, principiu care îi contrariază pe cei ce nu au pătruns lucrurile, deoarece a spune că este un secret pe care nu avem voie să-l atingem, apare ca un obstacol pe care-l punem înaintea cunoaşterii. Ceea ce trebuie să învăţăm, este a respecta acest secret.

În această problemă psihologică, există două părţi deosebite: centrul şi periferia. Centrul aparţine individului; noi nu trebuie să ne preocupăm de ceea ce se întîmplă în centru. Periferia, prin care individul vine în contact cu lumea externă, simţurile şi mişcarea (individul primeşte stimulii din mediul extern, prin simţuri şi reacţionează prin mişcări) aceasta, da, ne este accesibil, pentru că este periferie şi noi o vedem; vedem copilul alergînd şi exprimîndu-se faţă de lumea externă prin activitatea sa. Aceasta noi o vedem, şi atunci ne bazăm pe aceasta. Nu ne îndreptăm spre centru, ci spre periferie, pentru că sîntem convinşi şi am verificat experimental că acesta este modul de a lucra al copilului ce creşte, îşi construieşte clipă cu clipă mintea sa şi completează într-o singură unitate toate aceste lucruri. Copilul lucrează în mod material şi în acelaşi timp adună senzaţii şi se exprimă; munca mintală a copilului este tocmai aceea de a culege impresii şi a se exprima continuu, ca ritmul continuu al valurilor, care niciodată nu se opresc, cum niciodată nu încetează o inimă a bate. Din toată această viaţă, unică şi indivizibilă, noi vedem numai partea periferică, însă putem şi să înţelegem munca interioară prin manifestările ei.

Cu toate acestea, fie că manifestă sau nu copilul această muncă interioară, e absolut indiferent. Dacă copilul manifestă aceste atitudini ale sale, noi le putem primi; cu toate acestea, prin acest fapt nu se schimbă nimic din atitudinea şi calitatea noastră de dascăli ai

copilului, deoarece, oricum, noi ne-am limitat opera la un singur lucru: *a ajuta munca pe care o săvîrşeşte copilul în creştere, servindu-i periferia.*

Aceasta explică pentru ce întreaga pregătire în metoda noastră constă în continua mînuire a unor obiecte (materialul didactic). Toate aceste obiecte pe care le dăm copiilor sînt materialul util muncii periferice, în timp ce în celelalte metode scopul era a pătrunde direct în centru, a face să se înţeleagă lucrurile într-un mod oarecare, şi deci a le simplifica, pentru că, dacă o minte încă nedezvoltată nu poate înţelege lucrurile mari, e nevoie să le prezentăm într-o formă mică, accesibilă, după credinţa noastră, capacităţii sale; şi să le dăm după ceea ce noi am interpretat ca "lege psihică". Uităm însă că un copil nu se interesează să înţeleagă lucrurile cînd acestea îi sînt transmise de un altul, dar că are o forţă motrice irezistibilă, de a lua el însuşi lucrurile: şi numai aşa se dezvoltă mintea lui.

De aceea munca noastră are o valoare foarte mare; aceste obiecte pe care noi le dăm periferiei, cîştigă o importanţă mare; căci, în loc de a da o idee şi de a face să se înţeleagă ceva, noi trebuie *să realizăm* această idee, aş zice, să o întindem ca pe o vastă suprafaţă, ca să poată lucra asupra ei copilul.

Astfel, spre exemplu, spre a învăţa ceva ce se referă la senzaţii, noi dăm o serie de stimuli gradaţi; dacă vrem să-i dăm ceea ce se pare o tabelă pitagorică comună, noi îi dăm un decanom, frumos colorat, geometric şi apoi

tradus în cifre, în aşa fel încît mintea însăşi să lucreze de la sine. Prin urmare, ideea fundamentală este, că noi trebuie să desfacem toate lucrurile, să le facem clare şi vaste, ca să poată lucra asupra lor copilul singur şi îndelung. Totodată s-a zis că un copil are curiozitatea de a cunoaşte şi că aceasta îl poate stimula, cînd el caută lucrurile. Cine ar putea nega un principiu repetat de atîţia, de atîtea ori, şi care pare atît de clar? Noi însă putem spune că *nu curiozitatea este ceea ce îl împinge pe copil să cunoască singur lucrurile din lumea externă,* deoarece, cînd copilul a înţeles un lucru, el nu mai are curiozitatea de a cunoaşte; totuşi de aici încolo începe adevărata-sa activitate de expansiune. El nu mai lucrează acum spre a cunoaşte, ci spre a-şi întări şi a-şi lărgi cadrele minţii. În general ceea ce îl împinge pe copil spre acţiune este activitatea creatoare, şi numai după ce a cîştigat o cunoştinţă şi şi-a împăcat curiozitatea, începe cealaltă activitate, plăcută a copilului, care devine un descoperitor. Ei bine, toate acestea sînt manifestări pe care ni le dăruieşte copilul; noi le primim şi ne bucurăm că sîntem pe calea cea bună, care este: *a ajuta activitatea periferică a copilului cu mijloace externe.*

Această concepţie a noastră, a activităţii periferice şi a învăţămîntului periferic, (pentru că periferia este unica parte într-adevăr înţeleasă, spre care ne putem îndrepta), reprezintă unul din principiile noastre informatoare, care deosebeşte fundamental metoda noastră de celelalte, pentru că, lucrînd astfel noi ne dovedim a fi servitorii, nu

luminatorii sufletului: *noi nu sîntem persoane care învață pe cineva, ci care ajută.* Cînd am ajutat, în modul arătat mai sus, respectînd centrul misterios al copilului, putem spune că ne-am făcut datoria. Noi sîntem servitori, fiindcă lucrăm așa, dăm ceea ce este necesar, cum ar face cineva care ar călăuzi un om ce vrea să viziteze un muzeu; îi dă cheile și-i spune: "Aici stau aceste obiecte, dincolo, celelalte" și ajunge; el a făcut totul: ce-l privește pe servitorul muzeului dacă acest vizitator vrea să vadă mai curînd unele lucruri decît altele și de ce-i plac unele mai mult decît celelalte? S-a mai pomenit vreodată o călăuză care să zică: "Domnule, de ce vrei să mergi în acest loc?" sau: "La ce te gîndești în această sală?" Tot astfel, cel ce pune pe stradă tabelele indicatoare, nu se preocupă dacă un călător vrea să meargă într-un loc și nu într-altul, și nu pune lîngă tabelă un bilet prin care roagă pe călător să lase scris unde merge, pentru ce merge și ce gîndește pe drum! Aceasta este libertatea individului, după cum pentru noi misterul intern al copilului este secretul lui și noi trebuie să-l călăuzim, lăsîndu-l liber: aceasta este culmea libertății. Noi credem că dacă un copil continuă să lucreze în ambianța pe care i-am pregătit-o, prin această activitate a lui în această ambianță el se va dezvolta, iar noi vom fi martorii unor manifestări grandioase văzîndu-l cum crește, devenind un om care și-a construit o lume a sa interioară liberă: *secretul copilului va fi libertatea omului.* Acesta este idealul pe care noi trebuie să-l ajungem.

Pentru aceasta, trebuie să renunțăm la vechiul tip de dascăli, să ne facem umili, să nu avem ca scop principal a ști, ci a servi, pentru ca scopul învățătorului nu este a cunoaște misterul copilului, ci de a-i da posibilitatea să devină un om cît se poate mai desăvîrșit. Ceea ce trebuie să învețe învățătorul este calea pe care se va retrage și se va face modest, pe măsură ce se pasionează și se leagă exact și minuțios de aceste reguli externe și de materialele externe care pot ajuta dezvoltarea cît mai deplină a copilului.

În felul acesta, în metoda noastră se poate vedea acel fel de învățători, care se pregătesc de examene mînuind și iar mînuind obiectele[1], fără a se preocupa de alte lucruri, reprezentînd același lucru, pentru sine însuși: am găsit calea care pare smerită, dar care a dat neprețuite roade, pentru că nimeni n-a găsit în copil calități atît de mari ca acelea pe care le-am văzut, în mod atît de surprinzător, și le-am constatat la copiii noștri.

De fapt, toți zic despre copiii noștri că sînt precoci, miraculoși, dulci, adevărate minuni. Ei bine, aceasta se datorește faptului că ei au putut să lucreze după natura lor, fără ca, în munca lor, să fi avut un imbold superfluu.

---

[1] E vorba de materialul didactic de dezvoltare Montessori, care nu servește numai profesorului care îl arată elevilor spre a fi înțeles în ce vrea să spună (să "predea"), ci servește copiilor, care lucrează ei, efectiv, tot timpul, cu acest material, liber ales, în ritmul lor individual și cît simt ei nevoia să lucreze.

Cuprins

Introducere 5

Noul născut 9

Cele două vieţi 23

Adultul şi copilul în educaţia nouă 28

Adultul şi copilul 36

Pregătirea spirituală a învăţătorului 46

Centrul şi periferia 56